

KRIMINALTEKNIK

Nytt Rape-kit

Särtryck ur tidningen
Kriminalteknik 3-2007

Nytt Rape-kit

Uppdaterad och modifierad version av provtagningsatts vid sexualbrott

Med mer än tio års erfarenhet av Rape-kit kan konstateras att merparten av de inskickade kroppsproverna som idag undersöks på SKL tillvaratagits med provtagningsatts.

Informationen och provtagningsmaterialet har nu uppdaterats och modifierats.

Uppdateringen av provtagningsattsens medicinska del har skett i samarbete med RMV.

Prover och spår tillvaratagna vid kriminalteknisk spårsäkring av sexualbrottsoffer och misstänkta kan vara de pusselbitar som krävs för att möjliggöra att dessa brott klaras upp. Spårsäkringsmöjligheterna begränsas dock av att beständigheten av eventuella avsatta biologiska spår på eller i kroppen är relativt kort. Läkarundersökningen bör därför alltid ske så fort som möjligt. Själva spårsäkringen bör även genomföras så fullständigt som möjligt då tidsfaktorn sällan medger någon förnyad provtagning (exempelvis om nya uppgifter i ärendet framkommer i efterhand). Har för lång tid passerat mellan ett övergrepp och provtagningen är det mer relevant att undersöka andra tillvaratagna material såsom underkläder och kläder.

På SKL har antalet sexualbrottsärenden ökat kontinuerligt under det gångna decenniet. Ett kraftigt ökat ärendetal noterades under 2005 (+ 36 procent), sannolikt en effekt av den skärpta sexualbrottslagstiftning som trädde ikraft i april det året. Ökningen fortsatte under 2006 om än i lägre takt. Under 2007 beräknas att omkring 1 200 sexualbrottsärenden skickas in till SKL. I de allra flesta fall gäller ärendena våldtäkt och undersökning av biologiska spår och DNA, även om andra undersökningstyper också förekommer. Merparten av de spår som ska undersökas är tillvaratagna med Rape-kit. Enligt leverantören Nordkrim kommer mer än 2 200 provtagningsatts att beställas under 2007 och SKL beräknar att få in omkring 1 000 av dessa.

Polisens roll och hantering

Sexualbrottsoffer söker sig till sjukvården på egen hand, eller tillsammans med polis efter en anmälan. Medföljande polis bör om omständigheterna medger, i dialog med läkare och den utsatte, verka för en relevant provtagning baserad på de uppgifter som framkommit i samband med anmälan eller inledande förhör. Den polis som tar emot provtagningsatts från sjukvården efter fullföljd undersökning, ska signera mottagandet i åtgärdskalendern. Originalen av åtgärdskalendern ska sedan följa utredningen och en kopia skickas till SKL tillsammans med det material som ska undersökas.

Rape-kit och annat bevismaterial som skickas in till SKL för undersökning ska vara prioriterat utifrån information och frågeställningar i utredningen. Arbetet på SKL underlättas betydligt om det i uppdragsbegäran anges tidpunkter för närliggande legala samlag, övergreppet och läkarundersökningen samt en tydlig undersökningsprioritering. Antalet gärningsmän bör framgå i begäran då det kan inverka på hur materialet undersöks. Även annan information som underlättar kommande undersökning bör anges direkt i uppdragsbegäran eller att anmälan eller ett PM bifogas.

För att ett ärende ska hanteras med förtur krävs information om detta i uppdragsbegäran samt på vilken grund förtursbegäran baseras, såsom offrets eller misstänkts ålder, häktning eller annat. Det är inte ovanligt att just sexualbrottsärendena som ska undersökas på SKL inledningsvis utgår från en okänd gärningsman och att förtursbehovet uppkommer senare då ärendet får en misstänkt. För att möjliggöra förtur och en snabbare handläggning måste detta meddelas SKL omgående.

Prover för drog- och alkoholanalys ska plockas ur provtagningslådan och skickas direkt till RMV enligt de anvisningar som medföljer. Icke inskickade prover ska förvaras på polismyndigheten. De blodrör som ingår i provtagningsattsens för DNA-analys är endast avsedda för målsägare.

Observera att såväl provrör som provtagningsattsens framsida är märkta med prov-ID som alltid måste anges vid den digitala uppdragsbegäran om analys, precis som för de vanliga salivproven. Provrören med blod, från målsägande, för DNA-analys ska alltid skickas in separat till SKL och inte tillsammans med omstridda prover. Misstänkta ska alltid provtas för DNA med den avsedda provtagningsattsens ”Provtagningsatts för salivprov (DNA)”. Eventuellt tagna blodprov från misstänkta ska med andra ord inte skickas in till SKL.

Sexualbrottsundersökningarna hör till de mest resurskrävande undersökningarna som genomförs på SKL:s Biologienhet och generellt sett har de en relativt lång handläggningstid. Det är inte ovanligt att undersökningarna av just

Så här ser den nya provtagnissatsen vid sexualbrott ut.
Foto: NN, SKL.

dessa ärenden blir återkallade då SKL:s handläggare kontaktar uppdragsgivaren av andra skäl. Det har också tidigare i år konstaterats vid RPS och åklagarmyndighetens gemensamma inspektion* att sexualbrottsundersökningar på SKL fullföljts trots att brottsutredning lagts ned. För att undvika resurskrävande undersökningar i ärenden där förundersökning inte längre pågår är det väsentligt att uppdragsgivaren så fort som möjligt återkallar den aktuella undersökningen. Den tid som lösgörs kommer då andra ärenden till nytta.

Genomförda förändringar

Rape-kit har funnits tillgängligt i mer än ett decennium. Efter en omfattande modifiering något år efter införandet har endast smärre justeringar genomförts. För att uppnå bästa förutsättningar för provtagning och spårsäkring och efterföljande analys på SKL och RMV har informationen och provtagningsmaterialet nu uppdaterats och modifierats.

Åtgärdskalendrarna har korrigerats layoutmässigt och efter de förändringar som gjorts av sakinnehållet. Fälten för signaturer av undersökande läkare och mottagande polis

Det här är nytt

- Man behöver inte längre ta tillvara ryckta huvudhår och klippta pubeshår.
- Adhesiva folier för säkrandet av lösa hår på kroppen och i pubesregionen ingår.
- Extra provtagningsmaterial för spårsäkring omkring kroppshåligheterna ingår.
- Trästickerorna för nagelskrap och topsen för fingertvätt har i bägge fallen ersatts av spetsiga tops.
- Steril koksaltlösning i engångspipetter ingår. Därmed underlättas provtagningen av torra besudlingar på kroppen och risken för kontamination genom användande av kranvatten minimeras.

har flyttats till framsidan för att peka på vikten av att denna signering faktiskt sker. Frågor kring övergreppet, relevanta för den kommande forensiska undersökningen, har också tillförts. I åtgärdskalendrarna påtalas tydligare vikten av en utökad provtagning av främmande DNA på kroppen och kring kroppshålligheterna.

Tidigare har information till läkare och polis bifogats i en ficka på kartongens baksida. Informationen till mottagande polis har kortats ned och trycks nu direkt på kartongens framsida. Informationen till undersökande läkare har totalreviderats och placerats tillsammans med åtgärdskalendrarna och kroppsmallarna inne i kartongen. Extra information om hur de adhesiva folierna ska användas medföljer provtagnings-satsen. Uppdateringen avseende prover för drog- och alkoholanalys har genomförts i samråd med rättsläkare och rättskemist på RMV:s enhet i Linköping.

Information på SKL:s hemsida

Provtagningsrutiner och annan information kan nås via SKL:s hemsida www.skl.polisen.se. Här finns åtgärdskalendrarna, informationsartiklar i fulltext, bildmaterial och artikelreferenser. Dessutom finns information till undersökande läkare och polis som medföljer eller tar emot Rape-kit. Hänvisningar till andra webplatser finns också, bland annat till Rättsmedicinalverket och till nybildade NCK (Nationellt centrum för kunskap om mäns våld mot kvinnor) tidigare Rikskvinnocentrum.

Yvonne Stegeryd och Ricky Ansell, Grova brott/sexualbrott, SKL

*) Hänvisning/Fotnot

Rapport RPS/ÅM 1/07, mars 2007; Gemensam inspektion. Uppföljande granskning av brottsutredningar avseende våldtäkt och grov våldtäkt där brottsoffret är över 15 år.

Litteratur

- The Swedish Rape-care kit, recent modifications. Forensic Science International 2007;169:S45.
- Med fokus misstänkt gärningsman; ett komplement till kriminalteknisk undersökning av våldtäktsoffret och brottsplatsen. Bevis, 2002;1:12-14.
- Färdigställda provtagnings-satser för tillvaratagande av biologiska spår avsedda för DNA-analys. Bevis, 2001;3:9-12.
- The rape case investigation: Experiences with standardised sexual assault kits in Sweden. Problems of Forensic Sciences, 2000;44:85-98.
- "Omvänd" spårsäkring kan lösa sexualbrott. Kriminalteknik 1999;3:6-7.
- Läkares spårsäkring efter sexbrott förbättrad. Läkartidningen, 1999;96:4219-4220.
- Hur blir man bättre på att säkra bevis vid sexuella övergrepp? Svensk förening för obstetrik och gynekologi 1998;2:18-22.
- Utrustningen som gör provtagningen enklare, Svensk Polis 1998;5:19.
- Viktig uppgift för läkare att säkra spår efter sexbrott. Grövre brottslighet och användning av DNA-analys bakom högre kvalitetskrav. Läkartidningen, 1998;95(42):4626-4631.
- Proven från våldtäktsoffren: 20 procent ofullständigt tagna, Kriminalteknik 1997;3:4.

Historik "Rape-kit"

Provtagnings-sats efter sexualbrott, av de flesta kort och gott kallat "Rape-kit", har funnits tillgängligt kommersiellt sedan 1995. De första provtagnings-satserna sattes samman på initiativ av en rättsläkare. Provtagningsmaterial och instruktioner utarbetades senare i samråd mellan rättsläkare och rättskemister på RMV, biologer från SKL och leverantören Nordkrim.

Efter ett par år genomförde SKL en utvärdering av de moment som rörde den kriminaltekniska spårsäkringen. Vid utvärderingen framkom att en så stor andel som 20% av provtagnings-satserna inte använts enligt angiven rekommendation. Bland annat tillvaratogs inte avsedda prover eller så användes för få tops vid provtagningsmomenten. I vissa fall hade topsen med kroppspröver kastats efter utstryk på objektsglas. Vid den här tiden utgjorde drygt hälften av alla SKL:s sexualbrottsärenden undersökningsmaterial tillvarataget med provtagnings-

satsen. Resten utgjordes av annat underlag och bland dessa återfanns avvikelser och brister i mer än 40% av det inskickade materialet.

I samband med utvärderingen beslutades att ta fram en förenklad provtagnings-sats med endast de kriminaltekniska spårsäkringsmomenten, tillsammans med kroppsmallar och material för tillvaratagande av prover för drog- och alkoholanalys. All övrig undersökning och sjukvårdsinriktade moment togs bort. Förändringarna möjliggjorde en kraftigt förenklad åtgärdskalender. Parallellt genomfördes också en omfattande informationskampanj riktad mot berörda inom polisen och sjukvården och ett uppsving i användandet av provtagnings-satsen kom efter den första genomförda modifieringen. Idag inkommer endast i undantagsfall kroppsnära prover som tillvaratagits med andra medel.